

27. Войналович В. А. Парти́но-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940–1960-х років: політологічний дискурс / В. А. Войналович. – К., 2005. – С. 511–512.
28. ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр. 69. – Т. 3. – Арк. 43.
29. Там само. – Спр. 72. – Арк. 3 ; Спр. 75. – Арк. 2 ; Спр. 82. – Арк. 2, 4.
30. Там само. – Спр. 72. – Арк. 11.
31. Там само. – Спр. 75. – Арк. 13.
32. Там само. – Спр. 72. – Арк. 8 ; Спр. 75. – Арк. 2.
33. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4307. – Арк. 15.
34. Там само. – Спр. 4. – Арк. 324.
35. Там само.
36. Пристайко В. Справа Єврейського антифашистського комітету / В. Пристайко, О. Пшенніков, Ю. Шаповал // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1998. – № 1. – С. 12.
37. ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр. 62. – Т. 2. – Арк. 14 ; Спр. 69. – Т. 1. – Арк. 18 ; Спр. 72. – Арк. 15 ; Спр. 75. – Арк. 17 ; Спр. 82. – Арк. 10.
38. Повні дані відсутні. Відомо, що в 1946 р. 320 осіб було засуджено до каторги та 879 – до різних термінів ув'язнення (ГДА СБУ. – Ф. 42. – Спр. 62. – Т. 2. – Арк. 14.

O. Bazhan

REPRESSIVE POLICY OF SOVIET SECURITY SERVICES IN THE KYIV REGION IN THE 1940s – EARLY 1950s

The article deals with the major occurrences, social and national aspects of the repressive policy in the Kyiv region during the Second World War and the late Stalinism.

УДК 947.78:323.28”1956/1961”

Брегедда М. В.

ПОЧАТОК РЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО ПІДПІЛЛЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1956–1961 рр.)

У статті йдеться про реабілітацію колишніх учасників націоналістичного підпілля після ХХ з'їзду КПРС. Автор досліджує вплив процесу на суспільно-політичне життя західноукраїнського регіону. Критерій політичної лояльності був основним принципом, який визначав особливості реабілітації в Західній Україні: відмінності в масштабах і характері її проведення.

ХХ з'їзд КПРС відіграв важливу роль для подальшого розвитку та демократизації суспільного життя в СРСР. Виступ М. Хрущова з доповіддю про культ особи – сміливий крок політика. Зупинити розпочату реабілітацію, хоча вона провадилася повільно і здебільшого негласно, було неможливо. У таборах спалахували повстання ув'язнених. До комісії з реабілітації надходили численні листи і прохання про перегляд справ. Рано чи пізно правда про трагічні сторінки історії, криваві злочини сталінізму мала бути сказана. Попри непослідовність, загальний підсумок з'їзду і його фіналу був значною мірою позитивним. Він дав змогу розрубати вузол, зав'язаний сталінськими репресіями: прискорився перегляд старих звинувачень і реабілітація набула масового характеру.

Проблематика реабілітації репресованих громадян доволі актуальна і займає ключові позиції у вітчизняній історіографії. Однак мусимо констатувати, що до кінця 1980-х років серйозною перешкодою для вивчення реабілітаційних про-

цесів ставали чинні ідеологічні настанови, жорсткі цензурні обмеження і заборони, недоступність архівних джерел. Питання реабілітації колишніх учасників націоналістичного підпілля об'єктивно вивчалися і розглядалися лише в зарубіжних публікаціях, які переважно ґрунтувалися на матеріалах періодики хрущовських часів та свідченнях очевидців. Вагому роль у розвитку історіографії за кордоном відіграли політичні емігранти і радянські правозахисники [1].

Ґрунтовні наукові дослідження вітчизняних учених з проблем реабілітації починають з'являтися на початку 1990-х рр. Істотно розширюється джерельна база через залучення до наукового обігу розсекречених архівних матеріалів. У більшості праць реабілітація українських націоналістів розглядається в контексті загального реабілітаційного процесу, а також як історія національно-визвольного руху [2].

Статтю присвячено реабілітації колишніх учасників націоналістичного підпілля після

XX з'їзду КПРС. Використані матеріали дають можливість визначити вплив цього процесу на суспільно-політичне життя в західноукраїнському регіоні. У радянській історіографії діяльність українських націоналістів оцінювалася негативно. У наш час ставлення до них неоднозначне: у наукових колах тривають дискусії, й остаточно крапку ще не поставлено. Спробуємо об'єктивно і виважено висвітлити поставлене нами питання.

Насамперед зазначимо, що стосовно більшості колишніх учасників націоналістичного підпілля встановлення справедливості мало не юридичний, а політичний характер. Репресії ґрунтувалися на таких юридично не визначених категоріях, як «контрреволюція», «ворог народу», «куркуль», «соціально ворожий елемент» тощо, а питання про формальне висунення звинувачення в конкретному злочині взагалі не порушувалося. Як слушно зауважує відомий правознавець Б. Безлепкін, способом досягнення соціальної справедливості в подібних випадках могло бути тільки офіційне засудження самої політичної лінії, що визначила масові репресії сталінської доби, і як наслідок цього – відміна нормативних актів, на підставі яких вживалися каральні заходи (якщо такі нормативні акти мали місце), й оголошення всіх постраждалих не невинними (ніяких звинувачень їм не висувалося), а жертвами свавілля (політична реабілітація) [3].

У нашому випадку як юридична, так і політична реабілітація українських націоналістів мали непослідовний і обмежений характер та супроводилися дискримінаційними заходами. Незаконно репресованих соціальна реабілітація майже не торкалася, не кажучи вже про публічне виправдання.

Скасування обмежень щодо спецпоселення з колишніх учасників націоналістичного підпілля, необґрунтовано висланих сталінським керівництвом за політичними мотивами, активізувалося після XX з'їзду КПРС. Як відомо, з 1944 по 1952 р. з території західних областей Української РСР було виселено у віддалені райони Радянського Союзу 203662 особи, в тому числі: учасників ОУН (оунівського підпілля), їхніх спільників і членів їхніх сімей – 182543; куркулів і членів їхніх сімей – 12135; єговістів, колишніх військовослужбовців армії Андерса і членів їхніх сімей – 8984 особи [4]. Протягом 1956–1961 рр. було ухвалено низку нормативно-правових актів, які регулювали їхній статус.

За постановою Ради Міністрів СРСР від 15 травня 1956 р. було звільнено зі спецпоселення членів сімей українських і білоруських націоналістів. Згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 березня 1956 р. скасовано Указ від 21 лютого 1948 р. «Про направлення особливо небезпечних державних злочинців після відбуття покарання в заслання на поселення у від-

далені місцевості СРСР». Усього зі спецпоселення мали звільнити близько 24 тисяч чоловік, яких у роки правління Й. Сталіна було засуджено за націоналістичну діяльність у Західній Україні. До цих осіб застосовували паспортні обмеження, їм заборонялося проживати в режимних місцевостях [5]. Такими в УРСР на той час були міста Київ, Харків, Одеса, Севастополь і прикордонні села Волинської, Львівської, Дрогобицької, Закарпатської, Станіславської й Чернівецької областей [6].

Станом на 15 жовтня 1956 р. на територію західних областей УРСР з місць ув'язнення, виселення і спецпоселень повернулося 49116 чоловік, раніше засуджених за контрреволюційні злочини. З-поміж них в обласних центрах проживали 1324 особи, в містах обласного підпорядкування й районних центрах – 3991, решта – в сільській місцевості [7].

Місцева влада сприйняла цей процес дуже болісно, вбачаючи загрозу посилення національно-визвольного руху в західноукраїнському регіоні. З цього приводу в доповіді першого секретаря ЦК КПУ М. Підгорного на адресу ЦК КПРС від 25 вересня 1956 р. йшлося про те, що «повернення в західні області колишніх учасників націоналістичних організацій з місць ув'язнення небажане з мотивів політичного характеру, оскільки в цих областях республіки основні ланки організованого підпілля й озброєних банд ОУН були розгромлені тільки в 1951 році, а остаточно ліквідовані у кінці 1955 року. Розгрому оунівського підпілля сприяло здійснення колективізації сільського господарства, яка була завершена в 1949–1950 роках. Однак колгоспи за ці 5–6 років ще не встигли достатньо зміцнити й особливо в тих селах, які більше за все були вражені проявами націоналізму» [8].

Зазначимо також, що керівні органи в Західній Україні не могли працевлаштувати й забезпечити житлом українських націоналістів, які поверталися з місць позбавлення волі та спецпоселень. У будинках, що раніше належали їм, жили переселенці з Польщі, Чехословаччини, представники партійно-колгоспного активу, а також тут було розміщено ряд адміністративних і культурно-освітніх установ: сільради, правління колгоспів, лікарні, школи, бібліотеки, дитячі ясла тощо. Крім того, значну частину будинків знесено й перевезено під час переселення колгоспників західних областей в інші області республіки [9].

Наприклад, з села Туринка Велико-Мостівського району Львівської області виселили 63 сім'ї оунівців, у яких конфіскували 52 будинки, худобу і сільгоспінвентар. Із конфіскованих будинків: 27 – продали установам і громадянам району, які їх розібрали й вивезли з села; 9 – передали переселенцям з Польщі; в 6 з них були лікарня, дитячі ясла й бібліотека; 4 будинки продали кол-

госпникам, 2 – колгоспові і лише в 4-х жили родичі виселених [10].

Перебуваючи у безвихідній ситуації, дехто зі звільнених самочинно або в судовому порядку повертали свої житлові та інші приміщення. Такі дії, безумовно, викликали побоювання та невпевненість у колгоспників, які проживали в будинках виселених, значний суспільний резонанс, привертала увагу громадськості [11].

Зокрема в Ходорівському районі Дрогобицької області було зафіксовано до 20 випадків, коли прибулі з місць відбуття покарання самовільно або через суд забрали будинки, в яких розміщувалися медпункт, бібліотеки, сільради, правління колгоспів тощо [12]. Повернувшись зі спецпоселення в село Ордів Радехівського району Львівської області, «бандспільник» В. Зінчук, в будинку якого мешкав переселенець із Польщі П. Рибак, наполягав, щоб він звільнив указаний будинок [13]. Крім того, деякі спецпоселенці писали листи колгоспникам, в яких вимагали звільнити їхні будинки, тому що їх знято з обліку спецпоселення і вони незабаром прибудуть у село [14].

У зв'язку з цим повернення колишніх учасників націоналістичного підпілля з місць відбуття покарання частина місцевого населення, особливо колгоспний, радянський, партійний актив і особи, які брали участь у боротьбі з оунівцями, оцінювали негативно. Нерідко висловлювалися пропозиції про заборону повернення націоналістів. Наприклад, у селі Коршовець Волинської області колгоспник А. Фальфушинський у бесіді з односельцями заявив: «Не потрібно було багатьох відпускати з ув'язнення, оскільки ці люди, переважно вороже налаштовані до радянської влади, вносять тільки безлади в селі. Вони висловлюють настрої, що не буде колгоспів і радянської влади» [15]. Колгоспниця села Скварява Львівської області А. Шура стосовно колишнього оунівця Д. Кузьми заявила: «Таких, як Кузьма, взагалі потрібно б тримати в тюрмі. А якщо випустили, то нехай живе десь на сході» [16].

Проте траплялися випадки, коли певна частина місцевого населення зустрічала звільнених як страждальців, оточувала їх увагою і турботою, надавала матеріальну допомогу. Так, у село Самолусківці Тернопільської області повернувся з ув'язнення колишній уніатський священик Дуплавий. Односельці зустріли його з почестями, купили одяг, ризу й інші речі. Після прибуття він ніде не працював і нелегально відправляв релігійні обряди [17]. У село Чернятин Станіславської області повернулася колишня станична ОУН Бондарчук, якій місцеві мешканці протягом двох місяців щодня давали курей, яйця, молоко, овочі, хліб та інші продукти [18].

У вищого політичного керівництва республіки викликало занепокоєння те, що прибулі в західні області з місць ув'язнення та спецпоселення:

висловлювали свої попередні націоналістичні переконання; вели антиколгоспну пропаганду; виявляли тенденції до групування з метою відновити антирадянську діяльність; підтримували контакт з українськими націоналістами, які перебували в таборах; встановлювали зв'язок з націоналістично налаштованими особами в містах і селах, а також нерідко тероризували представників радянського активу, особливо тих, що брали участь у боротьбі з ними й виступали свідками в їхніх справах [19].

Наприклад, колишній учасник молодіжної ОУН у середній школі П. Стечак, який повернувся в село Пуків Станіславської області, в бесіді з односельцями заявив: «Мене називають бандитом. Я революціонер і стою за свою ідею. Це буде тривати до того часу, поки моя ідея не закріпиться як влада» [20]. Достроково звільнений з місця позбавлення волі оунівець Моор, що працював на Львівському автобусному заводі, намагався зірвати підписку на державну позику. Під час розмови з начальником цеху і секретарем партбюро з цього приводу Моор стверджував, що українські націоналісти ні в чому не винні, вони боролися за «вільну Україну». Новий радянський уряд зрозумів це, тому їх відпустили [21].

Після звільнення до західноукраїнського регіону почали повертатися уніатські священики, які відмовилися від «возз'єднання» з православною церквою в 1946–1949 рр., коли ліквідовано Українську греко-католицьку церкву, й були репресовані сталінським режимом. На 1 вересня 1956 р. повернулися 285 із 344 репресованих уніатських священиків [22]. Схвалюючи десталінізаційні заходи хрущовського керівництва, вони стали провадити активну релігійну пропаганду, що істотно впливало на широкі прошарки населення. Однак владні структури не підтримували прагнення греко-католицького духовенства і робили рішучі кроки, щоб не допустити поширення уніатства.

Для чіткого регулювання повернення до Західної України колишніх ув'язнених та спецпоселенців 9 листопада 1956 р. було ухвалено указ Президії Верховної Ради УРСР, згідно з яким керівникам і активним учасникам українського націоналістичного підпілля заборонялося самовільно повертатися в західні області УРСР. Установлювалося, що порушники за вироком суду підлягатимуть засланням на термін до 5 років [23].

До кінця осені 1956 р. з 60 тисяч звільнених осіб, що прибули до західного регіону, понад 6 тисяч вибули: приблизно 600 осіб повернулися до місць відбуття покарання, понад 5 тисяч – самостійно виїхали до східних областей країни та близько 400 – виїхали за оргнабором і в порядку переселення [24].

На початку 1957 р. в західних областях було створено відповідні комісії для розгляду матеріалів і організації роботи з переміщення ко-

лишніх оунівців та їхніх спільників, перебування яких у цій місцевості визнано небажаним. Також комісії вивчали пропозиції органів КДБ щодо додаткового опротестування частини рішень комісій Президії Верховної Ради СРСР про дострокове звільнення таких осіб, аби повернути їх у місця ув'язнення чи на заслання [25].

Під час проведення заходів з переміщення колишніх оунівців та їхніх спільників дехто з них з розумінням ставився до цього. Наприклад, прибулий у село Хитрейки Львівської області П. Клуб з приводу переселення запевнив: «Я і сам збирався виїхати, бо якщо неприємність трапиться на селі, зразу будуть говорити, що це роблять колишні бандити» [26].

Проте в більшості випадків спостерігаємо негативну реакцію. Так, у бесіді з уповноваженим з оргнабору в Дрогобицькій області колишній учасник оунівського підпілля І. Кузан заявив: «Я свій термін відбув, звільнений з ув'язнення і маю право жити там, де мені заманеться. Тому я нікуди не поїду. Якщо Ви маєте таке право, то арештовуйте мене, судіть і везіть туди, де я був, чи куди завгодно. Добровільно я нікуди не поїду. Більше мене з цього питання не викликайте, бо я з'являтися не буду» [27].

Агент УКДБ в Рівненській області «ТАМА-РА» 12 лютого 1957 р. повідомляла: «...У Березне з ув'язнення повернувся Черних Олександр, працює десь столяром. Після того, як йому наказали виїхати, він заявляє, за що знову терпіти. Москва відпустила, а місцеві органи зневажають і не дають місця тут. Він каже, що хоче спокійно і чесно працювати. Організації якоїсь створювати не збирається, так само і його сестра Катерина говорить, що вона сама пильнує, щоб Олександр нічого протиправного не говорив і не робив. А щоб органи менше придивлялися до нього, він вирішив одружитися...» [28].

Слід зазначити, що представники партійного і колгоспного активу схвально оцінили впровадження обмежувальної політики щодо колишніх учасників націоналістичного підпілля. Зокрема колгоспниця села Жукова Львівської області А. Новосядла сказала: «Правильно робить радянська влада, що пропонує колишнім бандитам виїхати за межі Західної України, а якщо вони не виїдуть, то можуть знову накоїти те, що вони коїли в 1944–1945 роках, їм тут не має бути місця» [29].

Водночас певна частина західноукраїнського населення не підтримувала дискримінаційних заходів щодо звільнених, намагалася зрозуміти причини, що зумовили введення їх. При цьому досить часто висловлювалися різноманітні припущення. Наприклад, мешканець міста Костопіль Рівненської області В. Ткач на адресу своєї сестри, яка проживала у Воркуті, писав: «...Ти запитуєш, чи прописують у нас тих, хто прийшов з ув'язнення. Повідомляю тобі, що ще до половини лютого

(1957 року) прописували, а потім заборонили прописувати тих, хто сидів за політику, запропонували виїхати з території Західної України. Чим це все зумовлено, не знаю, але думаю, що тут хтось винен, кажуть, нібито в Степанському районі в одному клубі відбувалися комсомольські збори, в той час у клуб зайшло кілька озброєних чоловіків і змусили всіх комсомольців стати на коліна й молитися Богу. Інші говорять, що десь під Корцем було зіткнення з бандою, в якій брали участь колишні політ'язні. Одне слово, багато різних розмов, та за правдивість їх поручитися важко, але певно частина правди в цьому є...» [30].

Згідно з указами Президії Верховної Ради СРСР від 28 березня, 19 травня і 2 серпня 1958 р. та від 7 січня 1960 р. з учасників і співучасників націоналістичного підпілля, членів їхніх сімей та деяких інших категорій спецпоселенців знімалися обмеження щодо спецпоселення і вони звільнялися з-під адміністративного нагляду. Крім того, їм заборонялося без дозволу відповідного облвиконкому повертатись у місця, звідки їх було виселено, а також зазначалося, що зняття обмежень не передбачає повернення їм конфіскованого майна [31].

Проте місцеві органи влади в Західній Україні неналежно вивчали клопотання колишніх спецпоселенців. Так, у вересні 1959 р. Львівський облвиконком констатував, що Івано-Франківський, Пустомитівський, Сокальський, Яворівський райвиконкоми неухважно і несвоєчасно розглядали ці заяви, переважно відхиляли їх. 12 жовтня 1959 р. групі колишніх спецпоселенців було заборонено проживати в Рава-Руському, Забузькому, Яворівському районах; 5 листопада облвиконком відмовив у проживанні в Львові 82 особам, у Забузькому районі – 25 тощо [32].

Дуже часто місцеве партійне керівництво негативно ставилося до звільнених оунівців, які поверталися в західні області республіки. Показовий такий випадок. У травні 1958 р. в селі Рудники Заболотівського району Станіславської області, прибувши з місця ув'язнення, колишній оунівець Жовтяк відзначав весілля, на яке запросив голову сільради, секретаря парторганізації В. Вакалюка і голову колгоспу, комуніста Марчука. Дорогою до РАГСу соратники Жовтяка, які також повернулися з ув'язнення, співали націоналістичних пісень. Станіславський обком партії виключив В. Вакалюка зі складу членів КПРС за ідейно-політичну нестійкість і примиренність з антирадянськими, націоналістичними виступами ворожих елементів та за те, що він як секретар парторганізації не запобіг участі в цьому весіллі інших членів партії [33].

Оскільки більшу частину «контингенту», який перебував на спецпоселенні, зняли з обліку, в 1959 р. припинив діяльність IV спецвідділ МВС СРСР (створений навесні 1944 р., до осені

1954 р. називався відділом спецпоселень) [34]. На початку 60-х років, після звільнення колишніх керівників і активних учасників націоналістичного підпілля та збройних націоналістичних бандформувань, спецпоселенство ліквідовано остаточно.

Отже, після XX з'їзду КПРС зі спецпоселення було звільнено переважну більшість осіб, засуджених у період сталінського правління за націоналістичну діяльність у Західній Україні. Розпочався процес масового повернення їх до рідних домівок. Це викликало негативну реакцію представників колгоспного, радянського, партійного активу та осіб, що брали участь у боротьбі з оунівцями. Проте частина місцевого населення співчувала звільненим та всіляко підтримувала їх. Керівні органи західних областей

не могли забезпечити соціально-побутове й матеріальне облаштування громадян, які повернулися з місць відбуття покарання. Нерозв'язаність цієї проблеми та посилення соціального протистояння в регіоні спонукали республіканське керівництво до введення обмежувально-дискримінаційних заходів щодо звільнених оунівців. Останнім заборонялося повертатися в західні області УРСР без дозволу відповідного облвиконкому. Крім того, частину прибулих примусово виселяли, а щодо деяких оунівців було скасовано рішення про дострокове звільнення з ув'язнення чи спецпоселення. Часткове згортання реабілітаційних заходів щодо колишніх учасників націоналістичного підпілля свідчило про обмежений і непослідовний характер їх.

1. Кравців Б. На багрянотому коні революції: До реабілітаційного процесу в УРСР / Б. Кравців. – Нью-Йорк, 1960; Мечник С. Від Сталіна до Горбачова / С. Мечник. – Нью-Йорк, 1990; Bilinsky Y. The Second Soviet Republic: The Ukraine after World War II / Y. Bilinsky. – New Brunswick, 1964; Krawchenko B. Social change and national consciousness in twentieth-century Ukraine / B. Krawchenko. – Oxford, 1987; Lewytzkyj B. Politics and society in Soviet Ukraine. 1953–1980 / B. Lewytzkyj. – Edmonton, 1984; Liberalization in the USSR: Facade or Reality? / edited by D. Richard Little. – Lexington, 1968; Nahaylo B. Soviet disunion. A history of the nationalities problem in the USSR / B. Nahaylo, V. Svoboda. – London, 1990; Van Goudoever A.P. The Limits of Destalinization in the Soviet Union. Political Rehabilitations in the Soviet Union since Stalin / Van Goudoever A. P. – Sydney, 1986.
2. Баран В. К. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи / В. К. Баран. – Львів, 1996; Гончарук Г. И. Расправа: Украинское повстанчество в советских документах 1954–1964 гг. / Г. И. Гончарук, А. Е. Нагайцев : монография : в 2 ч. – Одесса, 2006; Данилюк Ю. З. Опозиція в Україні: Др. пол. 50-х – 80-ті рр. XX ст / Ю. З. Данилюк, О. Г. Бажан. – К., 2000; Кафарський В. Комунізм і український національно-визвольний рух / В. Кафарський. – Івано-Франківськ, 2002; Корнейко А.О. Суспільно-політичний розвиток України в 1953–1964 рр. (на матеріалах західних областей) : дис. на здобуття наук ступеня канд. істор. наук / А. О. Корнейко. – Львів, 1999; Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні: Сер. 1950-х – поч. 1990-х рр. / А. М. Русначенко. – К., 1998; Цокур С.Г. Реабілітація жертв політичних репресій в Україні у 1953–1964 рр. : дис. на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук / С. Г. Цокур. – Запоріжжя, 2000 та ін.
3. Безлепкин Б. Т. Реабилитация необоснованно репрессированных граждан по делам прошлых лет / Б. Т. Безлепкин // Советское государство и право. – 1990. – № 3. – С. 80.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4749. – Арк. 9.
5. Там само. – Спр. 4306. – Арк. 42.
6. Там само. – Арк. 44.
7. Там само. – Спр. 4307. – Арк. 68.
8. Там само. – Спр. 4297. – Арк. 12.
9. Там само.
10. Там само. – Арк. 17.
11. Там само. – Спр. 4944. – Арк. 39.
12. Там само. – Спр. 4297. – Арк. 112.
13. Там само. – Спр. 4944. – Арк. 40.
14. Там само.
15. Там само. – Спр. 4297. – Арк. 5.
16. Там само. – Спр. 4531. – Арк. 67.
17. Там само. – Спр. 4307. – Арк. 48.
18. Там само. – Арк. 37.
19. Там само. – Спр. 4297. – Арк. 15.
20. Там само. – Спр. 4307. – Арк. 37.
21. Там само. – Спр. 4297. – Арк. 70.
22. Там само. – Арк. 5.
23. Там само. – Спр. 4087. – Арк. 377.
24. Там само. – Оп. 16. – Спр. 77. – Арк. 2.
25. Корнейко А. Процес десталінізації на західноукраїнських землях (1953–1964 рр.) / А. Корнейко // Науковий вісник ВДУ. Історія. – 1997. – № 2. – С. 28.
26. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 77. – Арк. 178.
27. Там само. – Оп. 24. – Спр. 4531. – Арк. 71.
28. Там само. – Арк. 62.
29. Там само. – Арк. 68.
30. Там само. – Арк. 60–61.
31. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 1. – Оп. 21. – Спр. 86. – Арк. 70.
32. Баран В. Десталінізація в Україні: перша спроба / В. Баран // Сучасність. – 1995. – № 11. – С. 115.
33. ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 4931. – Арк. 24–25.
34. Баран В. Десталінізація в Україні: перша спроба / В. Баран // Сучасність. – 1995. – № 11. – С. 115.

M. Bregada

THE BEGINNING OF THE REHABILITATION OF THE PARTICIPANTS OF THE UKRAINIAN NATIONALIST UNDERGROUND AND ITS INFLUENCE ON THE POPULATION OF WESTERN UKRAINE (1956-1961)

The article examines the rehabilitation of the former participants of the Ukrainian nationalist underground after the Twentieth Congress of the Communist Party. The author researches the influence of this process on the social and political life of Western Ukraine. The criterion of political loyalty was the main principle of the rehabilitation in Western Ukraine.